

## Keletre néznek a birkák

„Mily hatalmas az ég, mily végtelen a csend, ha egyedül vagyunk és elhagyottak!” – gondolta Sánta Mari egy szatócsüzlet lehúzott redőnye előtt ülve a kőlépcsőn, s beléremegett a szíve a sóhajtásba. Lábánál megint ott volt a fakoffer, s ő tudta, hogy életének egy újabb állomására érkezett, de azt még nem sejtette, merre viszi a sors, ha csak le nem maradt a szerencse és a lehetőségek utolsó vonatáról is... Retiküljében ott rejtőzött az ajakpír meg a púderpamacs, s voltak pillanatok, amikor tétován a zár felé babrált, hogy fölkatintsa s szépítkezni kezdjen a kicsiny tükör fölé hajolva, mint mindig ebben az időben, amikor a férfitendégek fogadására kellett készülni. Aztán ismét ölébe ejtette a kezét, s ült tovább tanácstalanul a vasárnapi alkonyatban, mert oly messze volt az elseje, mint amikor Buha Zsuzsi terhesen el akarta kergetni. A hónap vége előtt sehova sem szegődhetett el szolgálni, még gyári munkára sem. De még ha felfogadná is valaki, bele tudna-e szokni a cselédsorba a bordélyházi élet után, tudna-e úgy takarítani, főzni, mosni s úgy rendben tartani a szobákat s a konyhát, hogy még a legkisebb pohár is ragyogjon körülötte odahaza fogant szándéka szerint, vagy csak ímmel-ámmal fogná meg a seprűt, s lankadt-unottan mozogna, mint a lányok a nehezebb éjszakák után?... És az árvaság s az elhagyatottság e nehéz, fájó perceiben egyszerre csodálkozva döbrent rá, hogy a nyilvánosház tarka ricsajgása, a csiklandós nevetés, sőt még a sírás, jajgatás és a patefon tremoláló hangja is hiányzik neki, vágyik utána, mert több volt ennél az egyhangú és meddő várakozásnál itt a kőlépcsőn!...

Jobbra pillantott, ahol egy utcai lámpa nagy, kerek fényfoltot hullatott az aszfaltra, mint egy kifakult sárga ernyő. Elképzelte, hogy akár oda is állhatna az oszlop mellé, vagy a közelben föl-alá járva kellethetné magát, strichelhetne, hátha legalább erre az éjszakára befogadná valamelyik egyedülálló férfi, vacsorával is

megkínálná, s reggel adna néhány lejt, hogy ne vágjon neki a városnak egy garas nélkül, mert a búcsúzkodás estéjén minden pénzét elverte a lányokkal. Fölkattintotta a táskáját, elővette a pirosítót, s az ujjaival tapogatta ki ajka vonalát, de aztán elakadt a mozdulata; ahogy feltámadt, éppoly hirtelen ki is hunyt benne minden cselekvő szándék, kísértető csábítás. „Ha megkeresném a Debellát, bizonyára adna szállást, és Poók Jani is jó szívvel volna hozzám!” – gondolta, de nem mert elindulni, mert csupán a városnegyedet sejtette, a Vízközt, ahol laktak, az utcának azonban még a nevét sem tudta. A hölgyfodrászról a leányvásár jutott eszébe, arról pedig az *üzletház* összeomlását idézte maga elé, amikor Buha Zsuzsi reggeltől estig könnyezett a mandarinlikőrje mellett a kicsiny asztalnál, valószerűtlenül apró zsebkendőt nyomkodott óriási bagolyszeméhez, s hüppögve bizonygatta, hogy anyjuk helyett anyjuk volt, védte és oltalmazta őket, mintha a saját lányai lettek volna, s bárhova veti őket a sors, ne gondoljanak reá rossz érzéssel, hiszen ő is tisztán őrzi meg az emléküket... Mint a bombázás idején fölrobbant virágoskert, úgy szóródott szét a sok kacat színes szíromlevele a szűk, betonozott udvaron, s összesodródott selyemharisnyák képezték a rózsák, liliomok, dáliák és orchideafélék szárait e művirágok között. Bácsikám eleinte nem akarta tudomásul venni, hogy elérkeztek a végnapok, amelyek így is két esztendővel túléltek Mihály király csúfos kiebrudalását, dühös undorral sepregetett az udvaron, mintha titkolni akarná a világ előtt a csomagoló lányok *megettérését*, végül izzadtan legyintett, elhajította a seprűt, és beült a Vén hordóba, hogy leigya magát. Némelyik lány zokogott, mintha végeladáskor dőbent volna rá elrontott életére, némelyik imádkozott a szoba sötétjében. Buksza Nuszi azonban énekelt: „Kicsinosítom magamat, a fejemet jól feltartom, majd valaki belém szeret...”, és Szilvásgombóc, a kis Dömöckei Márta csipőre tett kézzel körbe-körbe forgott, táncot lejtett, s hangos fölszólítással mindeniküket meghívta közeli esküvőjére, amelynek immár semmi akadály, s ő boldogan teljesíti vőlegénye régi óhaját...

Csüggedt melázása közben egy mongol szemvágású férfi állt meg előtte, zömök volt, akár egy zsák rizs, hátán festőállványt cipelt, széles karimájú kalapja olyan volt, mintha egy darab rozsdás bádogtető árnyékolná be a tekintetét. De ebből az árnyékból fürkészőn tapogatózott meg tárgyat, embert, mindent, s az örökös

felfedezők derűs mosolya egy pillanatig sem tűnt el az arcáról. Kis ideig még gondolkozott, aztán a kedélyes, életkedvelő emberek hangján szólalt meg:

– Moly a ruhát, bánat a szívet falja; így mondják... Látom, nagy gondban van. No de mi a baj?

Mari fölpillantott, és e hangból, e mosolyból arra következtetett, hogy Isten a hasonlót mindig a hasonlóhoz vezeti, s mindjárt megérezte, hogy ez az ember az ő fajtájából való. Valahonnan vidékről sodródhatott fel ő is ide, és e sejtésében nem tévedett, mert a festő úgy rakosgatta egymás mellé a szavakat, ahogy a falusi kőfaragó a köveket, amikor falat emel. Eszerint felelt hát meg neki:

– Szomorúnak nehéz víg arcot vágni...

A festő nevetett.

– Szomorúsággal jár az öröm, de a szomorúság is lehet hasznos – mondta. Aztán csak nézték, méregették egymást szótlanul.

Eke Kupa Márton egy közeli mezőségi tanyáról jött be a városba, építkezéseknél dolgozott, később festeni kezdett, mellette kisebb asztalosmunkákat és bútordíszítést vállalt, hogy megélhesen, s bár betöltötte a negyvenet, nem is gondolt rá, hogy megnősüljön: tehernek elég volt neki a művészete is. Eleinte pálcák végére kötözött rongydarabkákat mártogatott a vízfestékbe, pénz híján krétával dolgozott, és később, amikor Gidófalvi tanár elvtárs, a földije ecseteket és olajfestéket szerzett neki egy külföldi barátjától, a vászonra is úgy festett, mint az akvarellista, és ezzel különös hatást ért el. Erdőrészleteket, patakmedert, fáluvégi házakat, földarcú parasztokat elevenített meg, mihelyt azonban a kommunista festők csoportjába keveredett, leszólták, hogy a képeinek nincs szociális tartalmuk, holott nemcsak a kompozíciónak, de még a csendéletnek is az új világot kell hirdetnie, és osztályharcosnak kell lennie. Ekkor Eke Kupa Márton megfestette a kollektív gazdaság birkapásztorát, amint mennyei fényben tereli az aranyszőrű birkákat, mint egymásra torlódó végtelen bárányszerű felhőket. Ezt a munkáját fordulatnak tekintették a kollégák, és meghívták sörözni, de még két korsóval sem döntött magába, s épp a száját törölte meg a keze fejével, amikor a zsűri elnöke, Szaniszló rontott be a kocszába, s a dühös ijedtségtől magasra föllobogott vörhenyes haja is izzani látszott. „Nem restellitek magato-

kat?! – üvöltötte. – Akkora baj van, hogy nagyobb nem is lehetne, és ti itt sziesztáztok, vedelitek a sört?! Fizessetek egykettőre, és gyerünk, lássuk, mit lehet tenni! Most volt itt a szalonban Kirilla, a városi párttitkár, és istentelenül letolt, mégpedig Eke Kupa festménye miatt, amelyen keletre néznek a birkák!... Én is vak voltam, hogy nem vettem ezt észre, és az éberség hiánya annál súlyosabb, mivel szovjet kultúrküldöttség érkezett a városba. Képzeljétek el, mi történt volna, ha ők fedezik fel Eke Kupa rejtett célzását!...” A festményt mindjárt a bejárattal szemben állították volt ki, most pedig sietve levették a falról. Márton értetlenül és sértődötten toporgott, de biztatásra még azon az éjszakán új munkába kezdett, és hajnalra már készen is volt vele. „No, ebbe az Isten sem tud majd belekötni!” – gondolta, miközben az ecseteit mosta ki. Így vélekedett a rendezőbizottság is, amely örömben ismét elvitte sörözni, de Eke Kupának másodszer sem volt szerencséje, mert a megnyitást követő napon a helyi lap képzőművészeti kritikusa szétszabdalta a képet szavainak éles kacrával:

*„Eke Kupa Márton a dolgozó parasztság életének egy új, jellegzetes mozzanatát ábrázolja: ebédszünet végeztével a gépész a Scintiát olvassa az őt körülvevő parasztoknak. A téma kitűnő, eszmékben rendkívül gazdag: a munkás-paraszt szövetség, a munkásosztály hegemoniája, a párt irányító és nevelő szerepe egyrészt, másrészt a parasztság bekapcsolódása a világ dolgaiba; de még ennél több is lappang ebben a kitűnő témában. No de nézzük, hogyan oldotta meg Eke Kupa Márton a feladatot. Sajnos megmaradt annak általános elemeinél! Emiatt a kép szegény, hiányzik róla az élet. Alakjai nem végeznek közös tevékenységet. Némelyek mintha figyelnének, de látszik rajtuk, nem azért, mert érdekli őket, amit a gépész olvas, hanem mert a festő parancsának engedelmességek. Eke Kupa parasztjai azért hallgatják közömbösen a gépészt, mert maga a művész is közömbös az olvasás konkrét tartalmával szemben...”*

Első csalódásai a festőt felkészítették a későbbiekre: már valósággal büszke volt rá, ha egy-egy képét kizsúrizték, alattomosan mérlegelte, vajon mi lehet rajta az, ami az elvtársaknak szemet szúr, s merengő vizsgálódásai közben oly meglepő eredményekhez jutott, hogy néha ő maga is elámult rajta. Csakis jóindulatú, titkos erők gondolhatják ki a témáit – kezdte hinni –, azok ke-

verik ki palettáján a színeket s fogják a kezét, mikor az ecsetet mozgatja. E meggyőződésből virult ki lassanként kedélyes magabiztossága. Ha tehette, reggeltől estig festett, s látogatóinak először a „kiselejtezett” képeket mutatta meg, hogy tetszés vagy álméltóság esetén bosszút álljon az Istenek tanácsán, ahogy ő nevezte a bírálóbizottságot.

– Csak nem akar itt éjszakázni? – kérdezte végül a lánytól. – Van egy díványom, azon elhálhat, s még meg is festem azt a szűzmáriásan szomorú arcát! No, adja ide a koffert!

Sánta Marin valami meleg reménykedés suhant át, már emelkedett volna, már ment volna örömmel, de azért elutasítón legyintett.

– Az úr sem különbözik a többi férfitól! – mondta félrefordulva. – Maga is csak *arra* gondol, *arra* aspirál; aztán megrázza magát, mint a kakas, elrendezi a tollait, és délcegen tovalépdél. Talán még kukorékol is a nagy megkönnyebbülés után. Vagy talán nem?...

A festő följebb lökte hátán az állványt, már ment volna, mielőtt besötétedik, a lány pedig megérezte rajta a parányi idegességet, s csupán még egy újabb biztató szóra várt.

– Ha gyanakszik, ha fél tőlem, akkor ne vesztegessük az időt, mert itt ér az éjfé! – mondta Eke Kupa Márton.

Ekkor Mária felsóhajtott, mint aki kényszerűségből szegődik a festőhöz, de mindjárt követte őt a fakofferével. Hatalmas, vékony falakkal tagolt padlás volt a lakás meg a műterem, ahova a nyirkorgó falépcsőkön felkapaszkodtak, s a lány félénk vizsgálódással nézte a sok képet, a festett kalotaszegi bútort, a hímzett terítőt az asztalon, a tálásokon függő bokályok sorait, a hímzett falvédőket, a sok díszes párnát a magasra fölvetett ágyon, a székek hátára terített mellényeket. Miután a festő letette a festőállványt, elvette tőle a poggyászt, és a heverő közelébe vitte, ahol később meg akart ágyazni neki. Összedörzsölte a kezét örömeiben, hogy ismét idehaza van, gulyást tett melegedni a csikókályhára, és Sánta Mari, amint figyelte jókedvű buzgólkodását, ahogy az asztalt megterítette s az ételt kitalalta, minden mozdulatán megérezte a nőtlen ember magányos életét, a merev pontosságot, amellyel az asszonyt igyekszik helyettesíteni.

– Úgy látom, maga sosem volt nő – mondta, és a kanál figyelően megállt a kezében. – Pedig a nép azt tartja, hogy aki szeret, kétszer él...

A festő most komolyan elgondolkozott.

– Ahhoz, hogy szeressek, nem kellett okvetlenül megnősülnöm, és ha majd körülnéz, látni fogja, hogy az én szerelmeim a képeim voltak...

A lány oldalt a falakra pillantott, azt hitte, feslett nők vagy igéző menyecskék arcképeit fogja látni, de csak tájképek, kompozíciók sejlettek eléje a háttér homályából. Megint a tányér fölé hajolt, s belemosolygott, mintha a különféle csontocskákon derülne.

– Ismerem én az efféle férfiakat, mint maga. Olyan, akár a pákosztos gúnár. Vagy ahogy felénk mondják: bagzó ebnek sok a lyuka...

Mari sokáig nem aludt el a lepedő fölé terített pokróc alatt. Várta, hogy a festő ágya mikor reccsen, s a zömök alak árnyéka mikor válik el attól, hogy hozzá lopakodjék. Rákészült erre, nem akart védekezni, mert kissé már kedvére való volt a művész, s úgy érezte, a vacsoráért s a szállásért hálásnak kell lennie... Egy idő után már szinte várta, hogy Eke Kupa odabújjék mögé, hogy miután örömet lelte a heves vagy akár kiszámítottan lassú ölelésben, mindketten megnyugodva elalhassanak. De nem történt semmi, s a hiábavaló várakozástól sokáig nem jött rá álom. Hogyan is hunyhatta volna be a szemét, hiszen nincs az a férfi, legyen fiatal vagy öreg, aki csak azért hív fel magához éjszakára egy nőt, hogy gyönyörködjék benne, mint a rózsaszálban. Ez a festő pedig olyan, akár egy zömök bika, s talán ő volna az első férfi a *fizetővendégek* után, akitől nem viszolyog, akinek kedvére adná oda magát, még ha első ízben nem teljesedne is be mindjárt az öröme, amelyben oly régóta nem volt része...

Később a hold bevilágított a hatalmas ablakon, a megnyúlt muskátlik között, kékes derengésben kezdett lebegni minden, s a színekké dermedt csendben csupán az ingaóra ketyegése és a festő egyenletes szuszogása hallatszott.

Eke Kupa Márton korán kelt, a törülközőt a derekára csavarta; mint a parasztok, s prüszögve mosakodott, élvezte a hideg vizet.

– Jó reggelt! – köszönt a lánynak, miután felöltözött, s látta, hogy vendégének a szeme nyitva van. – Maga is megmosakod-

hat itt a spanyolfal mögött, aztán lesz egy kis munkánk együtt – mondta később. – Szeretném megfesteni, amint népviseletben pihen a mezőn, a kollektivisták déli ebédszünete alatt...

Sánta Mari nem értette meg azonnal, mit óhajt tőle a férfi, de nem is igen figyelt a szavaira, mert egy kis ingerültség bujkált benne, és fáradt is volt a többórú éjszakázás, várakozás után. Arra vágyott, hogy a festő legalább most reggel odamenjen hozzá, leüljön a heverő szélére, megsimogassa, mondjon neki egy-két kedves szót, vagy tréfálkozzék vele, mint ismerkedésük perceiben, s ne bánjon vele kovártélyosként... De Kupa Márton ehelyett reggelit készített az asztalra, szalonnát, túrót, paradicsomot, tüzet gyújtott teavíznek, ugyanazzal a buzgalommal és merev pontossággal, amelyet a lány már a vacsoránál észrevett.

A festő füzöld csergét terített a szőnyegre, közelébe vizeskanacsót állított, s amellé nagy karimájú női szalmakalapot helyezett, aztán bokorként odaállított egy fikuszt is, majd felöltöztette a lányt, himzett torockói blúzt s szoknyát adott rá, bár tudta, hogy mezőre sosem mennek így ki a lányok, s elhelyezte őt a takarón, amint patkóba görbülve, kezét párnaként a feje alá téve szundikál. Marinak ebben a helyzetben kellett feküdnie sokáig, s a kimerültségtől egy idő után el is aludt, és álmot látott: kinyílt ég kéklött fölötté, miközben illatos szél csiklandozta meztelen talpát, pitypang, szalmaszál és madárpihe szállt örvénylőn a magasba, ahonnan hirtelen angyal szállt alá kezében levelet lobogtatva; de tőle oly messze ereszkedett a földre, hogy fektéből felszökött, mint kislány korában, s a karját széttárva szaladt felé. Iramlása közben mély, iszappal teli árkon kellett átvergődnie, azonban elakadt, fuldokolni kezdett, s alig-alig tudott kikászálódni onnan. Zihált és sírt a boldogan ijedt kimerüléstől, amikor az árokból előrecsúszva az angyal helyén halott édesanyját pillantotta meg sötét ruhában, sápadtan, kezeit egymásba kulcsolva a melle fölött. Anyja mindjárt meg is szólalt, s azt mondta: „Marikám, fényes csillagom, látod, hova merített a bujálkodás, a romlásba taszító hiszékenység?!... Én megbocsátok neked, de őrizkedj a testedet, lelkedet kihasználó gonoszoktól!”

Megébredt, oly kábult volt, hogy azt sem tudta, reggel van-e vagy este, s miután ocsúdni kezdett, hosszan tűnődött az álmán: a kinyílt ég azt jelenti, megmenekül a romlástól, az alászálló an-

gyal jó hírt hoz, sárban fulladozni nagy örökség, s amit az anya mond, mindig beteljesedik... Mindez külön-külön megfejthető volt számára, hiszen még tenyérből is tudott jósolni, a sokféle álmok mégis riadtá, tanácstalanná tette. Miféle nagy örökség szállhatna rá, amikor koldusszegények ök is meg a rokonaik is, s milyen örömhírt hozhatott neki az angyal, talán azt, hogy még nincs teljesen elveszve?...

A festő épp befejezte a képet, s nagyon elégedett volt vele. „Ez szintén tetszeni fog majd az elvtársaknak!” – gondolta befelé mosolyogva, s jókedvűen, ráérősen kaparta le a festéket a palettáról, amikor észrevette, hogy a lány felébredt.

– Ejnye, valami különöset álmodhatott, mert hol mosolygott, hol meg sírt! – csóválta a fejét. – Csak nem forgott veszélyben?

Mari föltápáskodott, megnézte a képet, de idegenkedve hamar el is fordult tőle, mert a fekvő alakok szerinte nem pihenő kollektivisták voltak, hanem mezei mulatságon lerészegedett s utána szerteszét heverő díszes parasztok, akikhez a *művész úr* utólag őt is odafestette mellékalakként. Eke Kupa halkán füttyö-részve törökkávét főzött, majd asztalhoz hívta a lányt.

– Ma éjszaka sajnos nem hálhat itt, mert vendégem érkezik! – mondta előhozva a csészéket s a cukrot.

Mari kibújt a torockói szoknyából, levetette a blúzt is, hogy ismét hálóingben maradjon, de ezalatt minden összekeveredett benne: édesanyja intő szava, a festő célzása, hogy ma éjszakára egy dögöt vár ide, a mezőn fújdogáló szél menta- és kakukkfűillata, az iszapszag és a terpentín meg az olajfesték párája, már-már rosszul lett, mint terhessége napjaiban, s még csupán az hiányzott, hogy az otromba fakofferre pillantva felidézze egész elromlott életét. Ebből az ájulat-közeli állapotból egyszerre oly ingerültség és gyűlölet csapott fel benne a festő iránt, hogy miután odatá-molygott az asztalhoz, belekapaszkodott a szék hátába, és az utcalányok bosszúsán csúfondáros, megvető mosolyával meredt a művész szemébe.

– Aztán te is férfi vagy, mondhatom! – szólt lefojtott hangon.  
– Egész éjszaka nem aludtam miattad, vártam, hogy odatotyogsz hozzám, és ha már fölcsaltál magadhoz, megsarkantyúzol, mint kakas a tyúkot. Te azonban meg se mozdultál, csak fújtd a kását, akár a herélt kan!

A festő meghökkent a váratlan tegezéstől, és zavart, kínos mo-



soly mázolódott szét az arcán. Most már sejtette, kit *szedett fel* az utcáról, de bölcs ember volt, s mint aki életében sokat tapasztalt, harag helyett csak szánalmat érzett a lány iránt. Mari mégis folytatta:

– Vagy talán féltél, hogy megtöltelek rosszbetegséggel?! Én tiszta nő vagyok, az én testem friss! Én még melltartót sem viseltem!...

Egy mozdulattal leengedte a hálóinget a bokájáig, és ott állt meztelenül Eke Kupa Márton előtt: melle tömötten, hegyesen előremeredt. A festő kortyintott a kávéból, és szelíden intett:

– Öltözz vissza, aranyom, öltözz vissza hamar, hiszen olyan ez a hodály, mint egy jégverem, és a tetejébe meg is igézel... Én sem tudtam aludni az éjszaka, hidd el, és már-már fölgyúltak alattam az ágy deszkái az izgalomtól, de végül le kellett győzőm a kísértést: hiszen ha minden nőt meglöknék, aki ide feljön vagy modellet áll, kuplerájt rendezhetnék be, és a lakók följelenténeek, vagy kiséprüznének a műtermemből. Erre nem gondolsz, csillagom?...

Mari tudta, hogy a férfi szerepet játszik, hogy szelíden gúnyolódik vele, bizonyára azért, mert nem kívánja őt, és a barátnőjére vár, arra a hozzá való hitvány dögre; vagy pedig festő létére valami kopár, színtelen erkölcsiség hangjának engedelmeskedik, ami nem ritka az ilyen városba sodródott parasztembereknél. Mindezeket sejtette, mégsem bocsátott meg neki, mert első esetben történt meg, hogy fölkinálkozásában egy férfi visszautasította őt, s mikor később Eke Kupa Márton kikísérte, és az ajtóban egy százast vett elő a zsebéből, a lába elé köpött, és szipogva, lefulladt hangon azt mondta:

– Tegye a szemére a pénzét, rohadt kommunista buzi!

Ismét a szabad ég alatt volt, a főtéren, ahol a kelő nap fényében por szállt, nyírágseprük susogtak, és föl-fölzengett valamelyik utcaseprő hangja, mintha annak örülne, hogy reggel van megint, az éjszaka veszedelmek nélkül telt el, és íme, ő is él, és a többiek is élnek, karjuk ütemesen lendül, ahogy derékből kifordulva dolgoznak, mint Incze János Dés festményein. A galambok biccentgetve, sietősen szaladgáltak apró lépteikkel az estéről otmaradt morzsák felé, amelyeket már nem tudtak kikapkodni előlük a verebek a gyorsan sötétedő takaró alól. Most már hova menjen, ki-

nél zörgessen? – állt meg Sánta Mari a járdán, s cigarettát puhítgatva az ujjai között összeszűkített szemével elnézett messzire, a tanácstalanságból és a homályos bizonytalanságból a biztató lehetőségek felé, mert még gyufája sem volt. Arra gondolt, valamilyik utcapróttól kér tüzet, s már le is lépett a járdáról, mikor a Szürke medve vendéglő alagútszerű kapualjából Vilma, a Debella kiáltott utána:

– Mari, kisanyám, állj meg, te bolond!

És a következő percben már egymás hátába sírták a fájdalmukat, a találkozás örömet s mindazt, ami történt és történni fog velük a sors kiszámíthatatlansága miatt. Vilma egész teste hullámzott, mint egy meleg áradat, teljes súlyával ránehezült barátnőjére, s egy kis időnek kellett eltelnie, amíg tovavonult ez a belső zivatar, hogy aztán a két tenyere közé fogja Mari arcát, s belémeredjen annak a szemébe, akár egy meg nem száradt, de már beke-retezett Szűzanya-képbe.

– Beszélj, mindent tudni akarok!... – mondta, és Sánta Mari elmesélte váratlan fölbumlását a lányosháznak, kalandját a festővel, aki az első éjszaka befogadta, de annyira sem becsülte, hogy villanyoltás után bebújjék az ágyába, hanem ott szuszogott tőle pár lépésnyire a sötétben részvétlenül, mint egy gőzmalom, mint egy herélt ártány, s reggel egy százassal akarta kiszúrni a szemét, amiért megfesthette az arcképét, de ő a lába elé köpött, és azt mondta: „Tegye a szemére a pénzét, csóró kommunista buzi!”, s ez volt női önérzetének második föllobbanása, amióta Mamuka cselédlányból kurvává léptette elő.

És mindketten megint sírtak, mert közben Vilmát is megtépte az élet, s bár hűséges akart lenni a púpos hölgyfodrászhoz, sosem gondolta volna, hogy kettejük közül ez a csigurmigur lesz az első, aki megcsalja a másikat, ez a lator, aki oly rútt, hogy olvasva járhatna a majmok között. Jani egy éjszaka, még a nyár elején kiserült a nyárikonyhába, ahol Stefi, a virágáruslány aludt, és megmásztá, mint a pók, mikor pedig ő gyanút fogva egyszer utánalesett, ott kapta őket az ágyban, amely valószerűtlenül magas lett; de Poók Jani oly alattomos lassúsággal buzgólkodott azon a ribancon, hogy még a takaró is alig mozgott fölöttük, az anyjuk szentségét!

– Ehhez mit szólsz? – sírt fel Vilma a maga sajátosan csúf, rekedtes hangján. – *Infrágánti*, érted, *infrágánti*!... Mikor kiváltott

Mamukától, attól a Buha Zsuzsától, még azzal vigasztaltam magam, hogy ábrázatnak rossz ugyan, de pofának megjárja, most azonban világgá kiáltom: csúfabb az ördögnél is ez a rozsdás drótkból gubancolt, púpos hikimiki!

Sánta Mari még a könnyein is átnevetett a Debella hasonlataitól, aztán amikor az arcuk ismét szikkadt lett, Vilma elmondta, hogy otthagya Poók Janit, és a Felhővár oldalában bérel egy szobácskát; igaz ugyan, hogy petróleummal világít, de tiszta kis fészek az övé, akár a puliszkát is meg lehet enni az aransárgára sűrült padlóról. Egy idő óta a Szürke medvében dolgozik a sőtésnél, ha Mari akarja, őt is beajánlja pincérnőnek, és magához veszi, mert ők mindig jól kijöttek egymással, mint két nővér, szóváltás soha nem volt közöttük...

És Mari még aznap este odahurcolkodott hozzá a faböröndjével. A maga módján elégedett volt a lakással, s mikor alkalmazták a Szürke medvében, már-már boldognak érezte magát, de csupán három napig hordta ki a sört, bort, pálinkát a hatalmas vendéglőterembe, s hajladozott az asztalok fölött a füstben, zajban, a kaptos férfiak tekintetének bizalmas tapogatózása és pajzán célzásai, megjegyzései között. Mámoros önhittségében még a nyomorék s a félvak is azt hitte, hogy egy marék aprópénzért szolgálat után megguggol neki; de olyasmi történt vele, olyan titokra döbrent rá, amelyet addig még csak nem is sejtett, s amiről a Debellának sem volt szabad beszélnie előtte.

Esténként, néha még éjfél után is fegyverdörrenések hallatszottak valahonnan mélyről, de az üzletfelelős. Sági Sándor meg a két pincér, aki tudta ennek az okát, mindig kitért a vendégek kérdő tekintete elől, vagy azt hazudta, hogy a tűzoltók gyakorlatoznak egy közeli üres telken, de csak vaktölténnyel lőnek. Ilyenkor zörgött az ablaküveg, összekoccantak a tálcákon az egymás mellé állított poharak, s érezni lehetett, hogy a fegyverek sokkal közelebb dörrennek, a két pincér meg Sági is tódít. Az igazság az volt, hogy a vendéglátóipar igazgatója borpincét akart nyitni a Szürke medve alatt húzódó katakombákban, ahol sovány patkányok sodródtak innen oda, mintha a huzatra bíznák magukat, s a gyalogjáró szellőzőrácsain aláhulló morzsák és némi ételmaradék után konfettivé rágták az iparkamara iratait, amelyeket még a háború idején menekítettek oda. A legbelső boltíves szakaszt már át

is alakították, a kibontott téglák helyébe békasó idétlen darbjait építették be kétoldalt, lemázolták gépolajjal, s aki először pillantott rájuk, azt hitte, talajvíz csurog alá rajtuk, s hideg nyirkossággal terjeng a környékükön. Módosítás közben aztán elfogyott a pénz és az anyag, leállították a munkát, és később sem lehetett soha megtudni, melyikük gondolta ki a földalatti céllövöldét: Ikonár elvtárs, a városi első titkár, Optyinkár, az állambiztonság tartományi főnöke, vagy Ispas milicista őrnagy, de az bizonyos, hogy hármuk közül kísértette meg egyiket a szolgálati fegyver szolgálaton kívüli használata két vadászat között, hogy ezzel a vérpezsdítő szórakozással is edesebbé tegyék életüket. Vagy kilencen jártak oda, hosszú, ácsolt asztalnál ültek, beavatott pincér hordta nekik a válogatott italokat, konyakot, bort, pezsgőt, s ők egymással versenyezve lőttek célba éles tölténnyel apró kancsókra, arasznyi gipszfigurákra, amelyeket az első titkár szerzett be a helyi porcelángyárból; becsicscentve ezeket az osztályellenség jelképes képviselőinek nevezte, akik éjjel-nappal botokat dugdosnak a haladás kerekeinek küllői közé, s ilyenkor elsőként mindig ő maga célzott, mesterkélten dühvel hunyorgatva. Utána aztán lőhettek a többiek is, porzott a gipsz, szóródtak az üvegszilánkok, cserépdarabkák, de hogy a golyók gellert ne kapjanak, a pince mélyén kibontott téglák helyébe nem illesztettek köveket, hanem csupaszon hagyták a falat, s egy idő után az agyagos földben már száz és száz apró tölcser sötétlett.

A céllövöldének két rejtett lejárata volt, egy a vendéglőből, hogy a pincérek idejében teljesíthessék a magas rangú vendégek minden szeszélyét, óhaját, s egy a Szürke medve hátsó udvarából, ahol a céllövészek közlekedtek, s mindkét lejárathoz egy-egy civil rendőr örködött, nehogy a titkos szórakozóhelyre bárki illetéktelen is betévedjen.

Egy napon, karácsony szombatján, a szekuritáté parancsnoka már besikerült, mikor követelni kezdte, hogy hozzák le neki Sánta Marit, mert ki akar lőni a lába közül egy pezsgőspalackot. Miután elkialtotta, mi az óhaja, ültében hátradűtötte a fejét, és a szája sarlósán elnyílt, mint a cápáé, amikor hirtelen a hátára fordulva alulról ragadja meg áldozatát, s kiszakít belőle egy darabot.

– Hozzátok ide nekem azt a sánta tündért, nehogy én kelljen utána menjek, mert akkor a górért is lepuffantom! Egy láda pezsgőbe fogadok, hogy úgy kilövöm a pezsgőspalackot a fenekem alól,

ahogy az a Vilmos lőtte le a körtét a kisfia fejéről, akit a makk ászon is látni!...

—Nem a körtét lőtte le, parancsnok elvtárs, hanem az almát, az almát! – buzgózkodott történelmi tájékozottságával az őrnagy, de Optyinkár a száját elhúzva csak legyintett:

—Hát akkor az almát: nem mindegy? Ez is gyümölcs, az is, te nagyokos!...

Mikor Sági Sándor, a Szürke medve üzletfelelőse meghallotta a már zákányos parancsnok óhaját, elsápadt, és ide-oda kezdett szaladgálni, mert emberöléstől félt, amelyben ő is bűnrészessé válhat a törvény előtt. Már ült két évet italthamisítás miatt, közkegyelemmel jött ki a fogházból a fõlszabadulás ünnepén, jótévedői bedugták egy falusi csárdába kocsmárosnak, de hamarosan visszakerült a városba, s egyik napról a másikra a Szürke medve üzletvezetője lett. Apró szemével mindent látott, nagy csüngő fülével mindent hallott, s a személyzet a háta mögött Egérmikinek csúfolta. Mostanában azonban ismét szorongott, mert egy nyugdíjas könyvelő, akit ő bízott meg a készlet fölmérésével, nagy hiányokat talált, s ellenőrzés esetén Sági már csak a céllövölde magas rangú vezetőinek a segítségével bízott. Ezért végül így szólt Marihoz:

– Dobd le a köpenyed, s menj Vilma után, ahova ő viszen... Ne aggódj, nem lesz semmi bántódásod, csak egy kicsit szórakozni akarnak veled a magas rangú vendégek. Tudod, kik vannak köztük?

És megmondta. De Mariban azóta, hogy eljött Mamukától, ekkor harmadszor lobbant fel a női önérzet:

– Minek néz engem? Ha valaki megbolondul és éjjel akar sütni, mindjárt szaladjak oda a szitámmal?...

És hirtelen elsírta magát. Egérmiki ekkor már remegett a düh-től, érezte, hogy szorítóba került.

– Ide figyelj, te lugnya! – kiáltott a lányra. – Ahelyett, hogy hálás lennél nekem, aki fölszedtelek az utcáról és alkalmaztalak, hisztizel, és üzöd az eszed?... Mióta lettél olyan finnyás? Hiszen te is tudod, hogy az a köcsög nincs cserépből, hogy szétrepedjen!

Csúfondárosan fölnevetett. Ekkor már Vilma is odakerült, és úgy látta jónak, ha Egérmiki pártjára kel, ezért csitítani igyekezett a barátnőjét:

– Gyere, kisanyám, gyere!... És egy dekát se félj, mert nem kel-

lünk mi nekik! Hogyan is képzeled: ezek azt vágják hanyatt, akit akarnak, még ha szűz lány is a rányi...

Éjfél is elmúlt, mikor Sánta Mari vacogva és ide-oda tekingetve átment a hűvös hátsó udvaron a ládapiramisok között, hogy aztán szinte szédülten aláforogjon egy homályba merülő csigalépcsőn, mintha bekötötték volna a szemét. Odalent lőporfüst és dohányfüst szaga keveredett, s mikor a sorban ülő céllövőkre pillantott, akik vészbírósként foglaltak helyet az asztalnál, azt hitte, rosszul lesz. Még gondolkodni sem tudott, mert a parancsnok a pisztolyával intett, hogy Vilma segítse fel a használt deszkákból összetákolt alacsony dobogóra, és illessze a lába közé a pezsgősüveget.

– Dobd le a köntösödet is! – kiáltott oda Marinak az őrnagy, és a párttitkár még megtoldotta: – A bugyit is, a bugyit is! Arra most semmi szükség!

A vadászszövetség elnöke, egy megfáradt vénember, aki előtt nem volt pisztoly, mert inkább csak bíróként volt jelen, és hatalmas kezét addig az asztal deszkáján pihentette, olyan mozdulatot tett, mint aki titkon megveti az efféle társaságot, s ha pusztán rajta múlna, részt sem venne ezeken a céllövészeti vetélkedőkön.

– Itt nincs valami meleg, elvtársak – mondta, és gunyoros mosoly bujkált a szája szögletében. – Ne vetköztessük hát meztelenre ezt a szerencsétlent!...

A többi pillanatok alatt történt. Mari már a dobogón állt a pezsgőspalackot a lába közé szorítva, lehunyta a szemét, s várta, mikor éri a halálos lövés. De amikor eldőrdült a revolver és fölcsapott a társaság kacagása a boltívek alatt, még nem esett össze, s ezen ő csodálkozott leginkább; csak olyasmit érzett, mintha az őle a robbanással egy időben fölszakadt volna, s ő egyetlen hatalmas lökéssel megszülte volna az új, gonosz világot, amellyel terhes volt, mióta elindult Fehérmacskásról...